

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Beethoven

Idő

1927.

Személy

Szerző: Papp Viktor

Cím: Beethoven és a pesti Városi Színház

Forrás:

Magyar Újság

3m

(Hely)

1927. 3. 27.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Olda)

Beethoven és a pesti Városi Színház*

Irta Papp Viktor

Budapest székesfőváros ma azzal dicsekedhetik, hogy az ő területén épített Városi (német) Színházat Beethovennek erre az alkalomra írt két művével nyitották meg. Igaz, hogy ez a művészeti esemény akkor nem a magyar kultúrát szolgálta, igaz, hogy a német színház egyenesen az akkor éledező magyar nemzeti eszmé egyensúlyozására épült, igaz, hogy az új színház a magyar színésztörekvéseit elnyomta s a magyar nyelv fejlődését gátolta, — de végeredményében bár idegen nyelvű, mégis tősgyökeres magyar emberek szolgálatában állott, akik amikor magukra eszmélhettek, kultúrával vértézve siethettek nemzeti ügyük segítésére. Ezenfelül a színház magyar földön, a mi földünkön állott. A kis-martoni és eszterházi ragyogó zene-kultúra sem volt szellemében magyar, de Magyarország területén élt. Ennek a földnek minden kulturális értékét meg kell becsülnünk, hogy jobban értékelhessük faji kultúránkat. Mikor Beethoven két partitúráját ide küldte, Pest városa még teljesen német volt. A legrégebb magyar családok sem beszéltek magyarul. Latin és német volt itt minden. De magyar

* Részlet szerzőnek „Beethoven élete és művei” című második bővített kiadásban a napokban megjelenő kötetéből.

földön állt és jórészt magyar emberek által élt ez a kultúra, melyet ma idők távlatából, történeti szemüvegen nézve mérni és megbecsülni kötelességünk.

A *Pesti Városi német Színház* a város kimagasló díszeként a mai Vörösmarty-téren, a Haas palota helyén állott. Hatalmas méretű épület. Háromezeröttszáz néző számára. (Ez volt a legnagyobb színház Budapesten.) Klasszicizáló stílusban épült. A főbejáró és az egész homlokzat telepakva antik szobrokkal. A színpad kilencven láb mély volt s még egyszer annyival mélyíthető.

A bérlők, Szentiványi Márk és Gyürky Pál, páratlan fénnel nyitották meg a színházat 1812 február 9-én. Az akkori színházi világ legfelkapottabb költőjét, Kotzebut, kérék fel alkalmi darab írására s annak megzenésítésére a legnagyobb zene-költőt — Beethoven.

Beethoven a Brunsvik Ferenc gróf közvetítésével hozzá fordult bérlőknek szívesen vállalta a megzenésítést, amit az a levél mutat, melyet 1811 október 9-én Bécsből írt a kiadójának, Breitkopf és Härtelnek:

„Mikor kocsimba szállok, hogy Teplitz-re utazzam, Budáról küldött levelet kézbesítenek, melyben felkérnek, hogy a pesti új színház megnyitására írjak valamit. Miután Teplitzben három hetet töltöttem és megelégedő voltam, orvosi tilalom ellenére nekiültem, hogy a *bajuszok*on, akik hozzám szívből jők — segítsék. Szeptember 13-án elküldtem nekik levelem, abban a hiszem-

ben, hogy október 1-én a dolog már megy, — de az egész még egy teljes hónapig húzódott”.

Az „*Ungarns erste Wohltheater*” színhelye Pest mellett egy szabad térség, ahol István király híveitől körülvéve fogadja Gyulát, a pogány „Moglut”-törzs legyőzött fejedelmét, akit nagylelkűségével megnyer a keresztény hitnek. Erre megérkezik díszes kíséretével Gizella bajor hercegnő, István menyasszonya, akit boldog szerelemmel ültet trónjára a király. Jön a római követség s átadja Istvánnak a pápától küldött koronát. A darabot István látománya fejezi be, melyben elvonulnak előtte a magyar történelem nagy királyai I. Ferencig.

A „*Ruinen von Athen*” című utójáték első színe az Olympus egy zord vidéke, ahova Zeus Minervát száműzte. Zeus kétezer esztendő múlva megbocsát leányának s Mercur megmutatja Minervának a világ megváltozott képét. Ime, Athén romokban hever és népe török uralom alatt nyög. Rómát a barbárok tönkretették, de azért a tudomány és művészet a szőlődobos Pannoniában virágzik, — vigasztalja Mercur a kétségbeesett Minervát. Minerva látni akarja ezt a helyet, mire Pest egy szabad terére szállanak le, ahol éppen új műzsahajlékot, új színházat nyitnak meg. Minerva beáll az ünneplők közé s magasztaló szavak kíséretében méltatja József nádor érdemeit és megkoszorúzza Ferenc király mellszobrát.

Az „*István király*” (Ungarns erste

Wohlthäter) öt számból és egy nyitányból áll. Alkalmi hódoló darab Ferenc császárnak. A nyitány Beethoven halála után 117 ópuszszám alatt jelent meg. Magyaros stílusú az egész. A mester ismert magyar motívumokat használt fel a rövid nyitányban. Cimbalom is diszíti a zenekart s a prestot hamisítatlan csárdás élénkíti. Egyöntetűbb, életerősebb és emelkedettebb, mint az *Athén romjai*. Nem áll olyan heterogén elemekből. A zene célja az volt, hogy a gyorsan egymásután következő élőképszerű jeleneteket illusztrálja s nem pedig dramatikus hatásokat váltson ki. Tipikus alkalmi darab, de megérzik rajta, hogy a mester legfrissebb, legzadagabb korszakából, a VI. és VII. szimfónia közti időből való. A nyitány bátor és tüzes. Utána egyszerű férfikar következik, majd egy közvetlen női kórus, melyet kecses fuvolafűzér ékesít. Az ünnepi indulóban a népies íz és zamat ragad meg. Értékes a rövid egyházi kórus, mely után melodráma következik. A befejező részben csárdás-ritmusok tobzódznak.

Az „*Athén romjai*” (Ruinen von Athen) nyolc számból és a nyitányból áll. A nyitány op. 113 No 6. számot viseli s 1823-ban jelent meg. Az ünnepi induló kórusal 114 ópusz. Az egész mű 1845-ben jelent meg.

Ez is udvari hódoló darab. Alkalmi jellege nagyon érezhető. A mester maga sem értékelte sokra művét. Zenei értéke az *István király*-é alatt áll. Jellegzetes dervis-kara, vagy a nagyszerű török induló (B-dur) és a

kórusos (Esz-dur) induló: a legszebb számai. A nyitányból hiányzik a Beethoventól megszokott magvas és jellegzetes főtéma. A mű részleteinek témái mozaikszerűen csendülnek ki a nyitányból, mely régi görög és török zenét akar karakterizálni.

A bécsi Josefstädter Theatert is ezzel a darabbal nyitották meg 1822-ben, mely alkalomra Beethoven a műhöz új nyitányt („Házavatás-nyitány” op. 124), egy új táncot és kórust írt.

A Pesti Városi Színház megnyitásáról szóló egykorú tudósítások nem győzik magasztalni a megnyitás pompáját s a polgárság lelkesedését. A legbővebb közlést a „Vereinigte Ofner-Pester Zeitung” 1812 február 2-iki száma hozza:

„Az új királyi Városi Színház ünnepélyes megnyitása február 9-én megfelelő pompával és pazar fényűzéssel történt le. Olyan volt, amelyet egy évszázadon ritka esemény, a művészetnek egyik legfőbb fenséges temploma, ilyen tekintélyes és loyális város, mely a liberális művészet szeretetének ezt a fenséges szobrát egészen a saját költségére s rövid idő alatt emelte — megvetel. Először egy előjátékot adtak a kórusokkal. „Magyarország első jóllátója” címen. (A darab személyei:

István Magyarország királya: Katziánér úr; Gizella bajor hercegnő, a király felesége: Exner kisaszszony. Gyula, a moglut horda feje: Herdt úr. Egy nemes bajnok: Pauly úr. Egy bajor követ: Zöllner úr. Egy római aggastyán: Schenagel. Magyar nemesek; nemes hölgyekből

álló kíséret; magyar harcosok; legyőzött moglutok; rómaiak; bajorok; aggok és gyermekek.) Azután következett: „Pestnek szabad királyi várossá való nyilvánítása” történelmi kép az 1244. év históriájából feldolgozva, egy felvonásban. A befejezés egy utójáték volt dalokkal és kórusokkal: „Athén romjai”. (Személyek: Minerva: Katziánerné. Mercur: Stelzer úr. Egy görög: Hölzel úr. Egy görög nő: Platzer kisaszszony. Egy aggastyán: Jandl úr. A főpap: Runner úr. Dervisek; papok; szüzek; gyermekek; népség.) Az elő- és utójátékot külön erre az ünnepségre a híres költő, Kotzebue írta és a kitűnő zeneszerző, Beethoven, erejének és tudásának teljességével megzenésítette. Az új színház szép és gazdag belső látképe, a pompás díszítmények és a drága jelmezek teljes összhangban voltak a színészek sikerült szereplésével és a nagyszámú zenekar kitűnő játékával. A színház belseje fényesen volt kivilágítva. A homlokzaton a bejárat felett szellemes felirat transparensként elhelyezve; ezenfelül a környék és az egész új Híd-utca minden ablakot fényesen kivilágított. Különösen a nagy és szép Kemnitzer ház volt feltűnő és vonzó látványosság, melynek erkélyei ragyogó fényt árasztottak. Mind a három darabot megismételték a reakövetkező hétfőn és kedden, amikor is újra kivilágították a színház homlokzatát. Talán nem szükséges külön kiemelnünk, hogy a hallgatóság tömege megfelelt a díszes ünnepségnek”.